

כרמית צדקה הובר ז"ל

מתנה אחרונה מאחותי

**שעת צהריים, הלוויה. המשפחה
הבוכייה מקיפה את גופת האם
בזמן שהיא מורדת אל הקבר.
לפתע נחרד הקברן מצעקת
שמחה של ילדיה: "יש!!!"**

כן, זו הייתה שמחה על ירושה. אבל לא של
כסף. באותו רגע ממש התברר, כי כליותיה
של כרמית צדקה הובר המנוחה יוכלו
להציל את חייה של דודתם, עליזה גל,
אחותה הקטנה שנזקקה להשתלה.
זהו סיפורן הלא ייאמן של שתי אחיות, חברות
נפש, שתמכו זו בזו בחיים - וגם במוות.
ועוד לא אמרנו מילה על החינה והחתונה
המשפחתית שהתקיימו בימי הלוויה והשבעה

שרון רופא אופיר | צילום: עדי אדר

יפית, בתה של כרמית:
"קראתי לאחים שלי ואמרתי
להם 'אני רוצה לתרום את
האיברים של אמא, לתת לעליזה
את הכליות'. הם הסכימו מיד"

עליזה:
"לא ידעתי על מי לחשוב.
על אחותי האהובה שמתה
במפתיע, על ההשתלה שתיתן
לי חיים במתנה, על הבן שהולך
לאירוע המשמעותי בחייו ואני
כנראה לא אהיה חלק ממנו?"

"עדיין מעכלת שכל זה באמת קרה". עליזה אחרי ההשתלה

עליזה: "הדבר הראשון שעשיתי כשיצאתי מבית החולים היה ללכת לקבר של כרמית. התפרקתי. בכיתי כל כך, ואמרתי לה תודה מעומק הלב"

מבן משפחה.

● ואת האפשרות הזאת ברקת?

"יש לי שני ילדים ומשפחה גדולה. כולם הציעו את עצמם ואני סירבתי. לא רציתי להכניס אף אחד לסרט הזה, זו תחושה של כובד אחריות. לא רציתי שמישהו ירגיש לא טוב וזה יהיה על המצפון שלי".

● ובעלך?

"בעלי סובל מסוכרת. ברור שאם היה בריא, הוא היה הראשון לרוץ, אבל לא בטוח שזה היה מצליח, כי הוא לא בן משפחה עם אותם נוגדני דם".

מתה מהלכת

כרמית צרקה חובר (62), אחותה הבכורה של עליזה, הייתה שותפה לכאבה. הן בנות למשפחה בת ארבעה אחים. כרמית נולדה בעיראק, הגיעה לארץ בגיל צעיר והתגוררה עם הוריה במעברה בסדית כרמל. "היא טיפלה בי המון", אומרת עליזה. במשך השנים נישאה כרמית והביאה לעולם את יפית ואת אחיה, בהמשך התגרשה וילדה שלושה ילדים נוספים, התגרשה שוב ונישאה בשלישית השנה.

"כל השנים כרמית עברה קשה עם קשישים, נתנה את הנשמה", מספרת עליזה. "היא הייתה אישה עם נתינה ללא גבולות, תמיד ידעה לתת מעצמה למשפחה. הייתה מכינה עוגיות שמתאימות רק לי, כי הייתי מוגבלת בתי זונה. אם הייתה כאן עכשיו, הייתה בוודאי נכנסת למטבח ומכינה לי אוכל כדי שאתחזק".

"היינו בקשר קרוב, כל ערב ניהלנו שיחה ארוכה בטלפון, שיתפנו את השנייה בכל, צחקנו משטויות. לא פעם היא שמעה אותי בוכה ותמיד

שעה הייתה 14:35. עליזה גל (53), חולת כליות, ישבה במי סדרון של המרכז הרפואי רבין (בילינסון) בפתח תקווה והמי תינה בחדרה עצומה. "המתנתי לשמוע אם הכליה של אחותי, כרמית, מתאימה להשתלה בגופי. בדיוק בשעה שהתקבלה תשובה שיש התאמה מלאה, הורידו את גופתה של אחותי אל הקבר", היא מספרת.

יפית ריימונד (37), בתה של כרמית, ליוותה באותו זמן את אמה למנוחת עולמים. "כולנו עמדנו סביב הקבר ואו התקבלה ההודעה מעליזה", מספרת יפית, "צעקנו 'יש' הקבר הסתכל עלינו בהלם. עוד הספקתי להגיד לאמא שעשתה עם אחותה חסד".

כרמית, האחות התורמת, נפטרה בחודש נובמבר האחרון אחרי שעברה פעולה פולשנית בלב שהסתיימה במוות מוחי. ילדיה לא היססו – הם תרמו את איבריה של אמה והצילו את דורתם החולה. אם לא די בכל זה, באותו יום ממש התקיימה גם מסיבת החינה של רון (28), בנה של עליזה. מאז חלפו כמה שבועות. עליזה, המתאוששת מההשתלה שעברה, עדיין הופכת בראשה בסיטואציה הסוריאליסטית. "אני חולמת על כרמית כל לילה", היא אומרת. "היא באה אליי, מחבקת אותי, מסתכלת לי בעיניים ומבטיחה לשמור עליי. אני יודעת שהיא תמיד רצתה לעזור לי, אבל הייתי מעדיפה שתהיה כאן עכשיו לצדי".

כעת היא מסתכלת בתמונות החינה, ובתמונות החתונה שהתקיימה שבוע לאחריה, וצובטת את עצמה כדי להאמין שכל זה אכן התרחש. "כשאני מספרת לאנשים, הם לא מאמינים שתסרטי כזה יכול להיות אמין ת. גם אני עדיין מעכלת שכל זה באמת קרה לי", היא אומרת.

דיאליזה עד הסוף

עליזה, תושבת סדית כרמל, נשואה למיקי (55), אמא לשני ילדים וס' בתא לשלושה נכדים – התמודדה עם בעיות בדרכי השתן מילדות. "היו לי דלקות חוזרות בשתן, דם בשתן, תמיד נתנו לי אנטיביוטיקה, אבל על בעיה בכליות אף אחד לא דיבר איתי מעולם", היא אומרת. "בהריונות בדקו לי חלבון בשתן כמו לכולן, והוא תמיד היה גבוה, אבל מי חשב על מחלת כליות בכלל? אחרי ההיריון השני הכל חלף ואני שמחת".

● אף פעם לא חשבת ללכת להיבדק?

"לא. זה לא היה מוכר וידוע באותן שנים, זו גם מחלה ללא כאב, או מיוחס לה חשיבות? רק כשכואב לך אתה ניגש לרופא. בזמן מלחמת לבנון השנייה התחילו לי כאבים בגב התחתון, עשיתי בדיקות, גילו שיש לי חלבון גבוה בשתן והמליצו לי ללכת לנפרולוג – מומחה למחלות כליות. עברתי או כסייעת בגן ילדים ומדי חודש הייתי חולכת לביקורת אצל גפי רולוג. חמש שנים הוא אמר לי, 'את קרובה לדיאליזה', אבל לא הבנתי מה מצפה לי".

● מתי קרה אחרי חמש שנים?

"אני זוכרת את זה כאילו זה קרה עכשיו. הרופא התקשר, הייתי עם הנכדים והוא אמר, 'מחר את באה לבית החולים, מתחילים דיאליזה'".

● את זוכרת את הדיאליזה הראשונה?

"ברור. הייתי צעירה, בת 48, כל כך בכיתי שם. ראיתי את כל הדם יוצא מהגוף ולא הפסקתי לבכות. רציתי למות. במשך חמש שנים עשיתי דיאליזה שלוש פעמים בשבוע. היו לי עליות וירידות של לחץ דם, אשפוז וזם, שלשולים, התייבשות. מצד אחד הדיאליזה מטפלת בכליות, מצד שני היא גורמת את הגוף. אני חרדתית, נלחצת מכל דבר, וזה הרע את המצב. הייתי על כדורי הרגיעה. כל החיים נעו סביב הדיאליזה".

● מזה שמעני מן בני המשפחה?

"השתדלתי להסתיר מהילדים את הכאב, אבל לבעלי, מיקי, הייתי חווה רת ואומרת, 'אללה, מיציתי', כל כך רציתי למות. חלחלה בי ההבנה שאני צריכה לעשות דיאליזה כל חיי. בסוף נאלצתי להשלים עם זה".

● עתה על הפרק אפשרות להשתלה?

"השתלה לא. רק בשנה האחרונה חשבת על זה המון, זה היה בפנטזיה, אבל לא העזתי לדבר על זה, רק עם האנשים שממש קרובים אליי".

● למה?

"לפני שלוש שנים ההמוגלובין שלי ירד לשש (ערכי המוגלובין תקינים אצל נשים הם 12-18, ש"א), אולי בגלל הדיאליזה. קיבלתי מנות דם בבית חולים והן היו נגועות בנוגדנים וזהמני לי את הדם, מה שהפחית את הסיכוי שאוכל לעבור השתלה. אמרו לי שיש לי סיכוי לקבל תרומה רק

הלב פועם, החולה מת

בישראל שיעור ההסכמה של בני משפחה לתרומת איברים במקרה של מוות מוחי הוא כ-50%, בעוד ברוב מדינות המערב שיעור ההסכמה הוא כ-70%-80%. "צריך להכיר בכך שמוות מוחי הוא מוות לכל דבר", אומר פרופ' איתן מור. "זה השלב שבו ניתן לקצור את האיברים. אני קורא לאנשים לתרום איברים ולהציל חיים".

"תמיד היא אמרה לי, 'אמן שהשנה תעברי השתלה'." עליזה (מימין) וכרמית

עליזה: "אני חולמת על כרמית כל לילה. היא באה אליי, מחבקת אותי ומבטיחה לשמור עליי. היא רצתה לעזור לי, אבל הייתי מעדיפה שתהיה כאן עכשיו"

אמרה, 'אמן שהשנה תעברי השתלה'. החלום שלה היה שאבריא, שאחזור לתפקד, היא ידעה כמה קשה לי".

"אלה היו חמש שנים של טירוף", מאשרת יפית, בתה של כרמית. "עליזה הייתה נשברת ובוכה, לא היה לה בשביל מה לחיות. לאדם שעושה דיאליזה אין כלום, היא הייתה מתה מהלכת".

• את ועליזה קריבו?

"היא כמו אמא בשבילי. אני זוכרת איך בימים שלפני טיפול דיאליזה היא הייתה פורחת, שמחה – ואז היה מגיע הערב. היא ידעה שלמחרת יש דיאליזה והתכנסה בעצמה. זה היה קורע אותי. אמא ריברה על עליזה ללא הפסקה, ראגה לה ושאלה מה יהיה, היא רצתה לתרום לה כלית. היא אמרה, 'אני אתן לך אחת ולי תישאר אחת, אקח כדור כל החיים ולא יקרה שום דבר'. עליזה לא רצתה".

בחודשים האחרונים הייתה כרמית שותפה מלאה להכנות לקראת חתונתו של רון. "ההתרגשות הייתה בעיצומה, היינו סביב זה כל היום, מהבוקר עד הערב, השמחת הוז החזיקה אותי ונתנה לי כוח", אומרת עליזה. "החינה נקבעה ל-5.11.11. ידעתי שאין לי דיאליזה, ידעתי שיהיה לי כוח, שאוכל לשמח ולרקוד. אבל אנחנו קובעים, ומישהו למעלה צוחק".

• הספקת לחלק הזמנות?

"שבוע לפני שכרמית נפטרה הלכתי אליה הביתה לחלק הזמנות לחתונה. פתאום, בלי קשר לכלום, כרמית אמרה, 'בארבע אני אלק לקנות חולים ואקנה לך אופטלוגין, אני קונה את זה בהנחה'. באותו רגע לא הבנתי מה היא רוצה ממני, אבל אחרי הניתוח השתמשתי בכל האופטלוגין שכרמית קנתה לי לשיכוך כאבים. היא גם קנתה לי ממוחטות אף. אמרה, 'קחי, שיחיה לך', כאילו ידעה מה מחכה לי".

במקביל להכנות לשמחה, נקבע לכרמית תור בבית החולים כרמל בחיפה לביצוע פעולה פולשנית בלב, לאחר שסבלה בחמש השנים האחרונות מהפרעות קצב. "הפעולה נקבעה ליום ראשון, ידענו שהיא אמורה להיות מאושפזת יומיים ולהשתחרר, ולכן היה ברור שתוכל להגיע ביום חמישי לחינה של רון", מספרת יפית. "שבוע לפני שאמא נפטרה היא התקשרה אליי ואמרה שהניתוח מסובך. אמרתי לה, 'אמא, תירגעי, יהיה בסדר, תיכני נסי בצורה חיובית, נהיה לצורך, הכל יעבור בשלום'. אמא התעקשה ואמרה, 'אני רוצה להשאיר לכם ציוואה'".

• מאיפה זה הגיע?

"גם לי זה היה ממש לא ברור. אמרתי לה, 'אוקיי, בואי נשמע קודם כל מה יש לך להשאיר לנו. מה את רוצה להשאיר? כליות, לב, ריאות, כבד? אין לך כלום, יש אותך וזה מספיק', ואמא בשלה. השיחה נגמרה, בסיומה היא ביקשה ממני, 'אל תשכחי לדאוג לאחים שלך'. כך תמיד היו מסתיימות השיחות בינינו. זו הייתה שיחה מיוחדת. התגנב לי חשש ללב. אמא הייתה אישה שמחה, אופטימית, ומהשיחה נשמע כאילו היא יודעת מה יהיה".

אמא ביקשה ולא באתי

הניתוח נמשך כמה שעות. באותו בוקר הגיעה יפית לבית החולים, "אמא אמרה לי, 'את מאוד יפה'. מעולם היא לא אמרה לי את זה בצורה כזו קודם לכן. זה ריגש אותי. אמרתי לה, 'אמא, את יותר יפה ממני', חיבקתי אותה. בערב היא הייתה מותשת, לא יכולנו לדבר. ביום שני היא התאוששה וירדתי שבים שלישי היא אמרה להשתחרר. בערב דיברנו שוב, היא ביקשה שאבוא אליה ולא באתי. אם יש משהו שאני מצטערת עליו וכועסת על עצמי בגללו, זה שלא הלכתי".

• עליזה, הכפכת לראות אותה?

"ברור. ביום הניתוח נסענו אליה לבית החולים. כל המשפחה הייתה סביבה, חיזקתי אותה, ולמחרת שוב נסענו אליה. היא ישבה על המיטה, הרופאים אמרו שהכל עבר בשלום, נפרדנו לשלום כשאני יודעת שלמחרת היא אמורה ללכת הביתה".

יפית מספרת כי לפנות בוקר אמא החלה לחוש ברע, היא סבלה מכאבי ראש אימים ולא חדלה להקיא. "בעלה קרא לאחות ונתנו לה משכך כאי, ביום, אבל אף אחד לא בדק למה היא מקיאה, למה כואב הראש, בשלב הזה היא לאט לאט הפכה לאפתית. ניגשו אליה, קראו לה והיא בקושי הגיבה. שעתים אחרי כך הכניסו אותה לסייט והבדיקה הראתה שחצי מצד ימין של המוח כבר לא מתפקד, כי הוא התמלא בדם. כשהתקשרתי באותו בוקר לשאול מה קורה והבנתי שאמא לא מרגישה טוב וכואב לה מאוד הראש, טלפנתי לאחים שלי והוצעתי את כולם לבית החולים".

מזבח של כרמית הלך והיורדר. היא הועברה למחלקה הניורוכירורגית בבית החולים רמב"ם בחיפה ושם נקבע מוות מוחי. עליזה, שלא הייתה מורדת לדרמה המתחוללת, סיימה באותה השעה טיפול דיאליזה. "מיקי הגיע אליי לאחר הטיפול כדי לעזור לי, כמו תמיד, וראיתי שהוא לחוץ", משיחורת עליזה. "ומן קצר אחר כך התקשרה אליי הבת שלי ואמרה שכרמית במצב אנוש. התחלתי לבכות ולצרוח, הייתי היסטרית. כשהגעתי לבית החולים חשכו עיניי. כרמית הייתה מחוברת למכשירים, כל כך יפה, שוכבת על המיטה לבנה, הייתי בהלם. רק אתמול ישבנו, ריברנו, צחקנו, הת' כוננו יחד לחינה ולהתונה. נכנסתי אליה, חיבקתי אותה ונישקתי אותה".

• ידעתם שקיים סיכון?

יפית: "כן, אמרו שקיים סיכון, בכל אופן מדובר בפעולה בלב, אבל שטף דם במוח? עכשיו אנחנו שוקלים להגיש תביעה".

מבית החולים כרמל נמסר בתגובה לפניית "לאשה": "בית החולים משיחורת בצערה ובאבלה של המשפחה. בכפוף לחוק וזכויות המטופל בית החור' לים מנוע ואינו יכול להגיב למהלך הרפואי ולפרטי המקרה".

• מתי החלטתם לתרום את האיברים של אמא?

"בבית החולים מישחו צילם תמונה ובה רואים כמה מבני המשפחה יש' בים במסדרון ליד החדר של אמא, ודודה שלי עליזה יושבת ובוכה. הסתכ' לתי על התמונה ואמרתי לעצמי, אם אפשר לתת לה משהו מאמא, זה הזמן, קראתי לאחים שלי ואמרתי להם, 'אני רוצה לתרום את האיברים של אמא, לתת לעליזה את הכליות'. הם הסכימו מיד".

• מה היה השלב הבא?

"ייברתי עם העובד הסוציאלי ושאלתי 'אמא מתה, נכון?' וכשהוא אמר 'כן', הורדתי לו שאנחנו רוצים לתרום את האיברים. מכאן החלה הפרוצדורה

“נחמה גדולה”. עליזה (מימין) ובתה של כרמית, יפית

יפית: “עליזה צעקה, אני רוצה את אחותי בחזרה, לא רוצה את הכליות שלה! אמרתי לה, ‘היא כבר לא תחזור, אבל משהו ממנה יהיה אצלך. אחותך נותנת לך באהבה”

של החולה היא רבר נריר. “נשאלה שאלה אתית, האם אפשר לעשות התניה כוזב שהרי בני המשפחה ביקשו שהכליות יושטלו אצל עליזה. התשובה היא כן, כי אם היינו אומרים לא – לא הייתה השתלה ולא היו נתרמים איברים נוספים”.

בשבע בערב, בדיוק במועד שבו נקבעה מסיבת החינה של רון, הוכנסה עליזה לחדר הניתוח. “השתלנו בגופה שתי כליות כדי להגביר את הסיי כוי לקליטה ולתפקוד לטווח ארוך. הניתוח היה ארוך, כפול סיכונים, אך הוא הסתיים בהצלחה ובינתיים המרדים מלמדים שעליזה מתאוששת יפה”, מסכם פרופ’ מור.

ריאותיה של כרמית הושטלו בגופה של אישה בת 56 והכבר באישה בת 61. “ביקשתי ממתאמת ההשתלות לפגוש אותן”, אומרת יפית. “זה נותן לי תחושה שאמא הצילה חיים, והאיברים שלה חיים בגוף של מישהו אחר. מעל הכל יש בי נחמה גדולה שהכליות הושטלו אצל עליזה. זו המתנה הכי גדולה שיכולנו לתת לה”.

עליזה שבה בינתיים לביתה בטירת כרמל. היא עדיין מתאוששת, ומי תחילה רק עכשיו לעכל את כל מה שקרה. “עוד לא חזרתי לעצמי, אני מרגישה בחסרונה של כרמית בכל רגע, בכל דקה, שומעת את השירים שהיא אהבה ומתגעגעת אליה”, היא אומרת.

“אם היא הייתה פה עכשיו, היא הייתה נכנסת למטבח, הופכת אותו ומכינה לי קובה, קוסקוס ומרק. היינו יושבות בסלון, מדברות, צוחקות. אני מבינה שכרמית לא כאן ואני קוראת לאנשים לתרום איברים, צריך להציל חיים. אם אדם ממילא הלך לעולמו, הוא הרי לא יקום, אז למה לא לתת מעצמך לאחר, לעשות טוב לו ולמשפחה שלו?”

● **בקבר שלה ביקרת?**
“הרבר הראשון שעשיתי כשיצאתי מבית החולים היה ללכת לקבר. התפרקתי. בכיתי כל כך, ואמרתי לה תודה מעומק הלב. אני עדיין לא מעכלת את זה”.

וכל העניין עבר להילוך גבוה”.

● **מתי אמרת לעליזה?**

“ממש באותו רגע, כשראיתי את התמונה, אמרתי לה, ‘אני אתן לך את הכליות של אמא’. עליזה צעקה, ‘אני רוצה את אחותי בחזרה, לא רוצה את הכליות שלה!’. אמרתי לה, ‘היא כבר לא תחזור, אבל משהו ממנה יהיה אצלך. אחותך נותנת לך באהבה’.

“נכנסתי לחדר שבו שכבה אמא, נזכרתי בשיחה שלנו וידעתי שאני עושה את הרבר הנכון, זו הייתה הצוואה שלה. שאלתי אותה למה בגיל 37 אני צריכה להיות יתומה מאם, מה התפקיד שלי בכל הטרור הזה? לפני כשנה הגרש של אמא, אבי שלושת אחיי, נפטר. בתוך פחות משנה הם התייתמו מאבא ומאמא”.

צרחנו, בכינו, צחקנו

ברגע שבו התקבלה ההחלטה על תרומה, החל מרוץ נגד הזמן. באותו היום הועברו הכליות של כרמית לבית החולים בילינסון. הצוות הרפואי הוריע לעליזה שלא תוכל להשתתף בלווייה של אחותה, מבלי שירעה אם הכליות אכן יתאימו לה. “הייתי כל כך מבולבלת, לא הפסקתי לבכות”, היא אומרת. “לא ידעתי על מי לחשוב: על אחותי האהובה שמתה במפתיע, על ההשתלה שתיתן לי חיים במתנה, על הבן שהולך לאירוע המשמעותי בחייו ואני כנראה לא אהיה חלק ממנו”.

● **מי ליווה אותך לבית החולים?**

“אחותי שולה. מיקי היה צריך להיות בלווייה של עליזה ובחינה של רון, וכל שאר בני המשפחה היו בלווייה. הגענו לבית החולים ובצד השני ישבו עוד שתי משפחות שהכליות עשויות להתאים להן, אם לא לי. ואז הגיעה מתאמת ההשתלות רחל ואמרה שיש התאמה מלאה. צרחנו, בכינו, צחקנו, לא ידעתי מה לעשות”.

פרופ’ איתן מור, מנהל מחלקת השתלות בבית החולים בילינסון, שביצע את ניתוח ההשתלה, מספר כי תרומה מנפטר לבן משפחה בדרגה ראשונה